

A decorative border with intricate floral and scrollwork patterns surrounds the text.

До 1853. ЛЕТА ГОСПОДЊЕГ

ШТО ЈЕ ОВО ШТО СЕ
СА МНОМ ЗБИЛО

... а кад умре (29. априла 1671.) укојају ја ниже манасѣира у градини. Пошѣо ѣрође седам година ѣослије њеѣове смрти, ѣрисни се једну ноћ ѣроѣуману Жуѣској манасѣира, ѣдје ја зове Владика Василије, да ја искоја из земље. Кад ѣроѣуман ѣо, као каквоу исѣину, у јуѣру каже свом друшѣву, они му се сѣану смијати. То му се ѣрисни и друѣи ѣуѣи, али он друшѣву не смједне више ни казивати. Трећи ѣуѣи му на сну дође Владика Василије обучен као владика кад служи с кадионицом у руци и сѣане ја кадиѣи, ја у једаниѣи удари ја кадионицом у чело, и из ње ѣрсне ваѣра њему ѣо лицу, у ѣом се он ѣрѣне из сна ја рукама за лице, а ѣо ѣо лицу све ране од ваѣре и од бола не може за њеја да се ѣрихвати. Кад остали калуђери ѣо чују и виде, више му се нијесу ѣодсмијевали, неѣо одмах узму моѣике и ѣрнокоѣе и ѣођу с њиме да оѣкојају Владика Василија, и дошавши ѣод Осиѣроѣи, ѣдје је већ било неколико калуђера, кажу шѣа је и како је, и сви заѣосѣе као исѣосници и сѣану се једнако Боѣу молиѣи и бденија држати, а ѣошѣо ѣако ѣроведу неђељу дана оѣиду на ѣроб и оѣкојају ја, кад ѣамо, а ѣо Владика Василије цјелокуѣан и свети. Поѣом ја у ѣивоѣу намјесѣе у цркви у Горњем манасѣиру, ѣдје је и данашњи дан...

(Забилежио Вук Караѣић, према казивању
Острошког архимандрита Никодима Раичевића)

ЈАНА

– Свети Василије, Острошки Чудотворче, слава ти и милост! – рекао је Владика Петар завршавајући Свету службу.

Глас му је био јасан и снажан, и допирао је до људи збијених пред црквицом Ваведења Пресвете Богородице, у којој су, ево већ дуже од два века, почивале мошти Светога.

Сви окупљени погнули су главе и побожно се прекрстили. И свако је за себе поновио: „Свети Василије, Острошки Чудотворче, слава ти и милост!”

Те речи биле су и усклик љубави и поштовања, и молитва, и израз вере у доброту и моћ Светога. Јана их је чула и раније, небројено пута, јер живот народа црногорског и брдског био је чемеран и теретан, а његове молитве увек упућене Богу и Светом Василију. Али због онога што се збило после, пред Доњим манастиром, у њеном срцу и уму остале су заувек везане за тај чудесни дан и за Владику Петра.

Био је Ђурђевдан, Крсна слава Петровића, и Владика је позвао своју браћу и њихове синове, снахе и унучад да се, уместо на родним Његушима, мимо обичаја и навике, тог 1829. лета Господњег окупе под Острогом. Под окриљем Светог Василија, који је, попут Светог Георгија, неуморно војевао за веру православну, и кроз страдања у тој борби и он задо- био венац мучеништва.

Низ страну од Горњег ка Доњем манастиру силазили су у групицама. Стаза је била узана, па су неки ишли мимо ње, прелазили с камена на камен, провлачили се кроз драч и жбуње. Јана је ишла уз мајку и сестре. Једно време мајка је држала за руку свог најмлађег сина, Данила. Али, у трену када је запела ногом за неки корен, малишан јој се вешто истргао и пожурио је да се придружи оцу и браћи.

Имао је три године. У кући, и у селу, звали су га Мали Зеко. Био је ситан и зеленоок, бистар и окретан, одважан и упоран, пргав и својеглав. „Биће једноумац и укољица”, рекла је једном Роке, најстарија међу сестрама. „Приличи му. Мушко је”, оштро ју је прекинуо њихов брат Мирко. Тим речима бранио је брата, али и себе.

Мирку је било девет година. Био је снажан, силовит и строг. Волео је јуначке песме. Оружје. Приче о биткама. Умео је да наброји све српске јунаке, од Лазара и Милоша, до Мандушића Вука и Баја Пивљанина.

Једном, кад их је отац повео на Цетиње, као омађијан је зурио у посечене турске главе нанизане на Табљи изнад манастира. Када је чуо како Стеван Перков Вукотић, сенатор, јунак и умник, каже: „Кога гусле не помену, нека буде заборављен”, обећао је себи да ће њега, Мирка Станкова Петровића, памтити док је Срба и док је Косова. Маштао је о дану када ће стасати за оружје, па да и он, ако Бог да, пође да брани народ и крст од Турака, и да подвигом у боју заслужи да се и о њему пева уз огњишта. Пред рођацима и истоплеменицима са којима је чобановао по Ловћену и надметао се у играма снаге и вештине, дичио се и издизао тим будућим јунаштвима као да су се већ збила. На сестре је гледао са висине, и помало сажалјиво. Оне су биле ђевојке, а зна се, сам Бог је одредио да

женско није, нити може бити, равно мушком. Само је према Данилу био попустљив и готово благ. „Није он Мали Зеко, но Данило, истоименик нашег Владике и претка који је повео истрагу потурица”, корио је свакога ко би његовог брата ословио тим неприличним и увредљивим надимком, у коме је назирао поругу и омаловажавање. А Данило, тај пркосни и необуздани дечак, непрестано је трчкарао за Мирком и слушао га са немим обожавањем.

И тога дана, Данило је умакао мајци и дошао до брата. Мирко му се осмехнуо, узео га за руку и повео ка Доњем манастиру.

Доњи манастир лежи на пространој заравни, пола сата ходом ниже Горњег манастира. У његовом средишту је црква посвећена Светој Тројици, а уз стеновити обод Острошког брда конаци и остале манастирске зграде. Около, под разгранатим крошњама брестова и платана које је својом руком посадио Свети Василије, има простора и за одмор, и за трпезу, и за посело. Чак и за коло.

Ту су се окупили Петровићи пошто су се спустили из Горњег манастира. Стали су да сачекају Владика Петра. Мушкарци напред, жене двадесетак корака иза њих, и мало по страни. Јана је стајала поред мајке, уз своје сестре Јоке, Роке и Маке.

– Погледај га, не личи да је превалио осамдесету – рекла је баба-стрина Мара када је наишао Владика.

– Баш вала!

– Ја замишљам да је овакав био Свети Василије, слава му и милост – прекрстила се Јанина мајка.

– И јесте! Свети људи налик су један другом, зато што дух који овлада човјеком остави свој биљег на њега – потврдила је стрина Ивана Томова.

Владика је заиста изгледао као прикази светих који су красили зидове цркава. Имао је лице и тело

испосника. Кожа му је била жута, као воском премазана. Власи косе и браде дуге, меке и беле. Очи плаве и бистре. Поглед жив.

Био је достојанствен и смирен. Носио је калуђерске хаљине од грубог платна, вунене чарапе и опанке. Стас му је био висок и прав, а корак одмерен. Ишао је полако, ослоњен на сребрн штап. Пратили су га архимандрит острошки Јосиф Павићевић и Владикин синовац и изабрани наследник Раде Томов Петровић.

Владика Петар, Митрополит црногорски, скендеријски и приморски, Господар Црне Горе и Брда, био је брат Јаниног ђеда Стијепана. Она, и друга деца из братства Петровића, потомци Владикине браће Сава и Тома, звали су га Ђеде Владика.

Када се појавио на манастирској капији, синовци Ђорђије, Перо и Станко пошли су му у сусрет, да га поведу до трпезе.

– Причекајте – рекао је Владика и минуо је поред њих.

Прошао је и мимо своје браће и њихових унука, и ни погледао их није. Није застао, ни осврнуо се није, ни када је Мали Зеко повикао: „Ђеде! Ђеде!”, и повукао га за мантију.

Мирним кораком, и погледа упртог испред себе, дошао је до женске чељади. Ту се зауставио. Оним својим Богомудрим очима прешао је по сваком лицу, па се загледао у Јану.

Јана је осетила да јој образи горе неком унутрашњом ватром. Румена, и некако постиђена, спустила је главу, а он је подигао руку, осенио је крсним знаком и рекао је:

– Јана. Стојана.

Својом топлом шаком покрио је њено теме, па је меко спустио низ лице. Од тог додира, од тог

гласа, од тих речи, пошле су јој сузе. Од те благости и доброте.

Владика је поћутао колико треба да се измоли „Богородице Дјево”, а онда је додао:

– Не бој се, шћери! Но се увијек поуздавај у Светог Василија, слава му и милост.

– Оћу, ђеде – обећала је тихо. А затим је, не подижући главу, додала:

– Фала ти, ђеде.

Заиста је била захвална. Али и поносна. Знала је да је Владика учинио нешто мимо реда и обичаја. И то због ње!

У Црној Гори и Брдима зна се где је место женском детету. Зна се да је „женско дијете туђа вечера”. Кад се роди, нико му се не обрадује. Тај дан нигде се не упише. Ни најбоље памтише не умеју тачно да кажу када је које женско дошло на свет. Када неко пита колико има људи у кући, у братству, или у племену, одговарају му: толико и толико пушака. Само пушке се броје. Односно, они који их могу носити. Остало се не рачуна.

А Ђеде Владика зна њено име! И не само то, него је издвојио од свију. Одликовао је. Њу, Јану Станкову. Њу, женско.

Истина, пошто је сео за трпезу, једно по једно пришла су му сва деца Петровића. И он је свакога благословио. Али то није исто. Није!

Мирко је читавог дана био покуњен. А она! Кликтала је и треперила, испуњена чистом радошћу. И чинило јој се да ће да полети.

Имала је седам година, и још увек није познавала страх од будућности, стрепњу и неспокој. Зато није била подозрива. Зато се није запитала шта је подстакло Владикау да учини нешто тако неочекивано и изузетно.

Оно о чему није размишљала девојчица заболо се као трн у ум њене мајке Крстиње, и није јој дало мира. „Јане није ђетић”, мислила је. „Није лијепа ка Јоке и Маке. Нема држање и поглед ка Роке. А он је доша до ње ка да никог другог нема. Једино је с њом зборио. И још онаквијем ријечима. То не може бит без неке!”

Људи су веровали да је Владика прозорљив. Да његове очи виде све у човеку и око њега. Да су му познати и јуче и сутра. Зашто је Владика издвојио њено дете? Да му се није, не дао Бог, нешто казало?

Касније, пошто су послужиле Владикау и домаћине, жене су се повукле у крај и поседале на камени обзид, на страни ка Бјелопавлићкој равници. Крстиња се стисла уз Ивану, жену Томову.

Ивана је била душа куће Петровића. Добра као добар дан. Побожна и праведна. Ум јој је био оштар, а мисао брза. Била је мудра као да је многе књиге изучила, и промишљена као неки калуђер. Уз то, била је храбра, отворена и поштена.

– Виђе ли ти ово, стрина Ивана? – питала је Крстиња шапатам.

– Виђех.

– И што велиш?

– Назвао је Стојаном. А Свети Василије, прије но што се обука у калуђерско одијело, зва се Стојан. Слушала сам да му је то име наменио Свети Сава, да буде постојан пред сваку невољу и да опстаје у свако зло.

– Не дао Бог и Свети Василије! – прекинула је Крстиња. Скочила је, уплашена, и брзо се прекрстила.

Од тада, сваки пут када би чула или изговорила: „Свети Василије, Острошки Чудотворче, слава ти и милост!”, и Крстиња би помислила на тај дан под

Острогом и на Владику Петра. Баш као и Јана. Али о томе нису разговарале. Чак ни када су и Јану почеле да море сумње њене мајке. Чак ни када су обе дознале шта је то Свети Владика видео.